

МГЧ

Мігай Кочіш

В етимологічному словнику російської мови М. Фасмера, що з'явився з доповненнями О. Трубачова, в статті про іменник **мочь** ми читаємо наступне: **мочь** ж., род.п. -и, укр. *міч*, род.п. *мóчи*, др.-русс. *мочь*, ст.-слав. *мошть* і т.д. (Фасмер 1967: 667). Те ж саме спостерігається і в оригінальному виданні, яке побачило світ німецькою мовою (правда: ці приклади написані там через латинські літери) (Фасмер 1955: 167). Подані українські форми ми вважаємо проблематичними не тільки через те, що слова, до яких належить цей іменник з точки зору морфології, у род.в. одн. мають закінчення *-і* (а не *-и*), але й через ту причину, що російському слову *мочь* відповідає *міць*, а не *міч*.

У сучасній українській літературній мові, як засвідчують дані тлумачного словника, слово **міць** має чотири значення: 1. 'Міцність.' 2. 'Фізична сила; снага, міч.' 3. 'Велика сила чого-небудь; могутність, могуття.' 4. 'Сила як можливість, здатність робити що-небудь; стійкість, незламність, непохитність.' Форма ж **міч** фіксується з приміткою *заст.* (= застаріле) в одному лиш значенні 'сила' (Тлумачний: 205). Крім того, на цій же сторінці словника ми читаємо декілька слів, які походять від іменника *міць* (**міцний**, **міцнити**, **міцніти**, **міцно-**), але *міч* не має тут жодного деривату. Правда, у заперечному значенні ми знаходимо слова **неміч**, **немічний** (Тлумачний: 345–346). Таким чином, у сучасній мові слово *міч* (у позитивному його значенні) можна вважати дійсно застарілим.

О. Преображенський у своєму етимологічному словнику до російського іменника **мочь** не дає українського (у нього: малоруського) відповідника (Преображенский: 563). Інакше діє академік О. Трубачов у редагованому ним етимологічному словнику слов'янських мов. Ми наведемо тут всі його дані, які пов'язані з українською формою:

"***mogt'ь**: ... др.-русс. *мочь* ж.р. 'возможность, способность делать что-л.' (1224 г. – Новг. I лет., 218), 'могущество, сила, власть' (Ревел. а. I, 193. 1570 г. – СлРЯ XI–XVII вв., 9, 284), ... ст.-укр. *мочь* ж.р. 'способность, возможность' (Сучава, 1395 Cost. II, 612), 'правомочие, право' (Луциця, 1388 P 39), 'многочисленная сила' (Сучава, 1395 Cost.

II, 612) (Словник староукраїнської мови XIV–XV ст., т. 1, 617), ... Укр. *міч* ж.р. -*міць* (так у О. Трубачова. – М. К.) ж.р. 'сила, крепость, мощь' (Гринченко II, 434) заимствовано из польск. (Білецький–Носенко 226)" (Трубачев: 111–113).

Отже, академік О. Трубачов стверджує наступне:

1. Праслов'янському слову **mogt'ь* у староукраїнській мові відповідала форма *мочь*.

2. Сучасними континуантами цього слова є українські *міч* та *міць*.

3. Остання форма запозичена з польської мови.

Досліджуймо ці позиції у зворотньому напрямі.

Семи томний етимологічний словник української мови про слово *міць* пише: "давнє запозичення з польської мови"; до форми ж *міч* він додає: "заст." (Етимологічний: 487).

Форми *міч* та *міць* у Бориса Грінченка також не мають однакової ваги. У його словнику *міць* виступає в різних значеннях та з багатьма дериватами; форму ж *міч* ми знаходимо без похідних від неї слів, тільки як варіант слова *міць*. До того ж, у словниковій статті *міч* ця форма зафіксована лише у двох виразах (*нема мочи* та *стати у мочах*); останній приклад, при тому, був зібраний на території Вовчанського повіту (недалеко від російського мовного ареалу) (Грінченко: 434).

Отже, на базі словників і етимологічного, і Б. Грінченка, у сучасній українській мові літературною формою можна вважати, згідно з даними нового тлумачного словника, тільки *міць*, запозичену з польської мови.

Староукраїнські відповідники цього слова можуть свідчити про давність запозичення. Стаття **мочь* у Словнику староукраїнської мови XIV–XV ст. підтверджує, що, протягом двох століть, форму через літеру *ч*, у всіх тих документах, які дійшли до нас, написано 5 разів. Серед них ми знаходимо і ті приклади, які були наведені О. Трубачовим. Ця форма не має дериватів. Слово ж *моц* зафіксовано 30 разів у чотирьох значеннях: 1. 'спроможність' (5 прикладів); 2. 'дійова сила, чинність' (4 приклади); 3. 'правомочне повноваження' (10 прикладів); 4. 'збройні сили' (11 прикладів). Крім того, ми дуже часто можемо зустрічати форми, похідні від цього слова: прикметник **моцний* (7 прикладів), прислівники *моцне*, *моцно* тощо (15 прикладів) (Слов-

ник: 615–617). Яка шкода, що укладачі етимологічного словника слов'янських мов, які так акуратно навели 3 приклади (з існуючих 5!) на підставі Словника староукраїнської мови XIV–XV ст., не примітили ті 52 (з дериватами) форми, що були написані через літеру ц – на декілька рядків вище.

ЛІТЕРАТУРА

Грінченко Б. Словарь української мови. Том II. Київ, 1908.

Етимологічний = Етимологічний словник української мови. Том третій. Київ, 1989.

Преображенский А.Г. Этимологический словарь русского языка. Том первый. Москва, 1959.

Словник = Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. Том 1. Київ, 1977.

Тлумачний = Новий тлумачний словник української мови. Том 2. Київ, 2001.

Трубачев = под. ред. Трубачева О.Н. Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд. Выпуск 19. Москва, 1993.

Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. Том II. Москва, 1967.

Vasmer M. Russisches etymologisches Wörterbuch. Zweiter Band. Heidelberg, 1955.